

MÓZSI FERENC: VERSVISSZAFOJTVA

A kötet a költő válogatott verseit tartalmazza hat fejezetbe sorolva: Sodrásban, Feltételes módban, Kölcsönlopott, Prés alatt, Elképedés kétkedésre és Mirelit menüett gondolkára. A könyv meglehetősen egységes formai és tartalomkidolgozási szempontból is. Ezt az egységességet ellentétezi a kötet címe, ugyanis a költő egyáltalán nem abban az állapotban van, amelyre a *versvisszafojtva* igenév kötet cím gyanánt utal. Mondhatni: egyáltalán nem fojtja magába a lírai ént azokat az egyéni pszichikai tartalmakat, amelyek a versszövegekben megjelennek, hiszen akkor nem lennének maguk a versek. Esetleg még a költő élethelyzete lehet olyan - többé-kevésbé kiragadva és kiszakadva a magyarországi életből és irodalomból -, amelyre jellemző állapot lehet,

hogyan visszafojtja a verseket. Ezt azonban maga a kötet cáfolja. Inkább a lélekzetet visszafojtó állapot mindennapisága fordul át egy líraibb kifejezőmódba, innen a „versvisszafojtva”-levés költői érzete, amely nyilvánvalóan összefügg azzal is, hogy nem (volt) könnyű kapcsolódási ponttal lennie a világban: „Családi mentsváram / Harmóniám otthonom / Idillikus magyarságom / Cukrozott honvágyam / Akaratom küzdőpontja / Gonddal épít-lényem / Onnan oda-térhetésem” (Chicago, 52)

A versekből azután kiolvasható, mi minden eredményezte azt, hogy családi mentsvárként szerepeljen az amerikai nagyváros. Az önmaga által szocializmusnak nevezett rendszer az imént mondott „mi minden” oka és alapja. E rendszerben „odajött hozzám a Nagy Normás / és Piros Könyvecskével csiklandozta / szocialista Öntudatom” (Senki és emmi, 16). Más helyeken a szocializmus általánosabb, nem a költői énhez kapcsolt leírása, megírása is megvan (Cenzúradír, 116-7; Cseresznyézés, 139-42). Az utóbbi egy többes szám első személyben elmondott vers, amelynek tárgyi elemei - a szocialista realizmusnak (nem ideológiailag) megfelelően - a „VIM” tisztítóportól kezdve az „esti akadémiák”-ig terjednek bizonyítandó a történeti hűséget, az összefűzés gondolatisága pedig az a zavaros nemzet(?) , nép(?) - lélektani helyzet: „hogyan a játékban / ott csaljunk ahol lehet / / volt kitől tanulnunk a kollektív merszet” (141). A Felfelé a Dunán (131-4) szintén az ún. szocializmus életképszerű rajza némi irónia segítségével: „csorogtunk felfelé a Dunán / a hajón melyet téeszcsé tehének vontattak” (131). A közelmúltban a szocializmus lírai témaként (is) földolgozva van jelen például Aczél Géza verseskönyvében. Érdekes és nem minden haszon nélkül való feladat lesz e kétféle látásmódnak - a külszázági s a hazai költőkének -

feldolgozása és összevetése. - A történelemmé vált korszak rajza van a Mai történelem - 73. é. mű versben is (1 35-8), amely számos mozaikból állítja egybe a nemzetközi életképet: „Moszkvában újabb perek mérleghinta-emberek”, érted ezt Szaharov atomok kitagadott atyja / bírod még Szolzenyicin”, „a White Houseban Water-gate-szakadás”, „a Varsói tagállamokban közös hadgyakorlat” é. í. t. Meglehetősen pesszimista és ugyanakkor eléggé kis-és nyárspolgári fölfogás bontakozik ki: „modern demagógok etetik az elit plebszet / milyen jók az eszmék izmusok népek boldítóit” (1 37). Némely eszmék semmivé válása persze (keserű) történelmi tapasztalat (is lehet), ám valaminő kiállítás, ha nem is Madách Imre-i, az értékek, eszmék mellett hiányzik. Furcsamód ezzel az értékvesztett állapotrajzzal párhuzamban megjelenik a szűkebb pátria történéseinek és történelmének hasonló, (kispolgári) szemlélete: „két világ vesztett háborúja / nemzeti veszteséglistára tette / történelmünket” (Hősök nélkül, 1 23), illetőleg: „mindig rossz patikában / kivívtuk kiváltani a gyógyírt” (uo.). Ez a - nevezzük így: - „mindig rossz oldalon álltunk” - szemlélet voltaképpen a történelmi (és emberi) felelősség elől való kitérés következménye, s az eszmenélküliség is.

Nehezen érthető az az ellentmondás, amely a fenti felfogás(ok) és a között a küldetéstudatot kibontó versek között van, amelyekre számos példa akad. Ugyanis a küldetéstudat némiképpen visszafogás (vagy visszafojtás?) nélkül jelenik meg: „nem könnyű / egy nemzet hullámhosszára állni”, „a legcsodálatosabb / egy kis nép titkosadóján o: titkos adóján / a Világmindenséghez szólni” (Nem könnyű, 53). A költő én vallja, hogy üzenettel van megbízva (Mese a bakancsba bújtatott üdefogyott lovakról és a dicshintőről, 59). Ez az üzenet azonban - hozzáértve szövegnyelvészeti, pontosabban pragmatikai vonatkozását- jobbára az ún. poétikai funkcióban mutatkozik, hogy Roman Jakobsonnal szóljunk, a szelekció és a kombináció elrendezési módoként a közleményre mint olyanra való beállást, a nyelv poétikai funkcióját valósítják meg. Mózsi Ferenc költői nyelvében is innen van (vagy lehet), hogy versei „a kombinációs lehetőségek / variáció-halmazában” (Finnegan ébresztése, 105) mozognak, sőt - kissé illetlenül szólva - ficáncolnak, dehát ő maga írja: „paripám kicsaptam a líra-legelőre” (Mese [...], i. h.).

A verseskönyvnek eléggé nagy része foglalkozik a lírával, a verssel, pontosabban a költői én kinyilatkoztatja a kettőjük közötti viszonyt - ahogyan ő látja: „verseire támaszkodik az árva” (Visszafordultam volna, 12). E versre támaszkodásnak erős vonulata van, talán túlságosan is, hiszen az egyes elemek és hatások a kötetben összegződnek, s egyensúlyvesztést okoz(hat)nak. „Felfalnak verseim” (Saturation, 23) - olvassuk, ám ugyanakkor: „radírral a kezemben / komolyan [?] végzem témáim felmérését” (Nincs visszakozz, 28). Mindezzel valamelyest ellentétben „folytatnám / verseim helyzetből adódó / kitalálhatóságát” (Ha megvárhatnálak, 40), továbbá: „remekbe szabott rímek / roskadnak össze” (Versheggesztés, 62; Kétezer éve, 50; Halak a vízben, 65 stb.). Óhatatlanul József Attila jut az olvasó eszébe: „Költő vagyok - mit érdekelne / engem a költészet maga?” (Ars poetica. In: Összes versei. Kritikai kiadás. Budapest, 1984. II., 343). S ugyanekkor Mózsi Ferenc verseiben megjelenik egy erős lírai öntudatot jelző vonulat, amely megint nem éppen segítője az olvasónak abban, hogy azonosulni tudjon a szerzővel: „faj-súlyomnál / fogva / nehéz verseket kell írnom / nehogy elfűjjon a kritika szele” („Specific Gravity, 73) - olvasható a deklaráció. Más helyeken azonban pontos látleletet ad magáról a költői én, s ezáltal valamelyest bele lehet látni abba a problémakörbe, amelyből talán a gyakori önértékelési és önlírával foglalkozási tünet ered: „még mindig / nem vagyok elég alázatos / az Irgalom Imáira / az Alkotással szemben // irigy igéim / nem hajlanak / az Irgalom Imáira // a szavak szerzetesi jámborságra intenek / a jószándék megvan” (Pour humilité, 81). Az önértékelési válságból kivezető utat keres a költő, mondja is, hogy a „Véletlen templomajtóit nyitogatom” (Csak a véletlen, 97). A hit, illetőleg az imaforma mutat verseiben a megoldás felé: „Istenem / itt fázunk lábaidnál / add / hogy legalább / erre az Ünnepra / álmatlan vágyaim / alkalmi angyalai lehessünk” (Karácsonyi ima, 1 10), vö. még: Reggeli ima, 103; Priére, 93; Uram, 104.

Ezekben a versekben feledteti a lírai hitel, a tartalom a verskészítő technikát, a költőiséget kimódoltan megvalósító szövegtechnikai eljárások csökönyösen ismétlődő egyhangúságát.

Van Mózsi Ferencnek más témaköre is, amelyben hitele van a költői előadásmódnak; feltétlenül idetartoznak a hazával foglalkozó versek, amelyeknek egy része már szóba került. Más részüket őrzik a szülőföldet, az ottani életet és tájat: „bús barna fákkal zöld zalai táj / letarolt rétek marhacsorda nyála poros utakon” (Nem lehet felejteni, 129). Némelykor csupán egy jelző árulkodik a haza utáni vágyról (még más közegben is): „hontalan hangulat hexameterreit lóbálom” (109), „hontalan hasonlatok lehúznak” (119); többször tematikus kiépítettségű e téma: *Ars poetica* helyett, 118; Európából Amerikába, 160. S természetesen idevonható a (hazai) magyar lírahoz, műveltséghez tartozást felszínre hozó versek és versrészletek sora, költők és művészek említése: Nagy László (Jöjjenek harangjaid, 68), Nemes Nagy Ágnes (Nehéz a szó, 69), Latinovics Zoltán (Alkalmasint, 76). Az emigrációs irodalom alakjai is fölűnnek, így Faludy György (*Ars poetica* helyett). Számos egyéb utalás révén szervül még a nemzeti műveltséghez a költőnek a tárgyi, tematikus világa. Van illúzió Mikes Kelemenre (Bujdosó, 115), József Attilára (Közös(s)ég alatt, 173), Kölcseyre (Borotválatlan, 158-9) és másokra is (Éjszaka, 71-2). - Többször ír a költő az 1956. évi forradalomról (Ötvenhat sor, 127-8; Hősök nélkül), azonban nem mindig érezni az élmény földolgozottságát - nincs ebben egyedül! - inkább bizonyos közgondolkodásról tesz tanúságot, hasonlóképp a magyar történelem fentebb említett vonatkozásaihoz: „és Szabadság-szobrok árnyékában / a világ szégyenkezik” (128).

James Joyce / három hátizsákra való / századnyi szavait tárolom / a hátamon / púposan is nehéz elviselni / a társadalomra támaszkodó / kötelek-eket / a kombinációs lehetőségek / variáció-halmazában” (Finnegan ébresztése) - ez a részben már idézett versdarab jól mutatja és magyarázza Mózsi Ferenc lírájának lényegi vonását. Az intellectus (a latin szó talán érzékelteti a szó eredeti jelentését) felmérte az élet hosszúsági és szélességi köreit, s bemérte azokat a pontokat, amelyeknek variációhalmazában a kombinációs lehetőségekkel élni kíván (és élni tud). Ezzel kapcsolatban s a versek tematikus áttekintése után feltétlenül szólni kell a költő nyelvhasználatának illetően vonatkozásairól. A versek többségében meglehetősen sűrűn, kisebb részében ritkábban szójátékok és betűjátékok, helyesírási és tipográfiai megoldással létrehozott trouville-ok, egyéni szóképzések, metanyelvszerű használati formák találhatók. Néhány példa mutatóba: „por nyós utakon szán- / a-kozom Feléd / hör-kor- / csolyával hasítok léket” (7), „pácolódom a (z) abált leben” (23), „az árva billentyűk elbartóktalanodnak” (64), „És akkor kodálytalanítottságunkból okulásul / ránkbartókodott” (181), „Kodályul az ég alja” (159), „korog a reagan tép” (159), „le írom a szót / egye sült eLÉGedetlenSÉG” (171). Bizonyára lehet ebben a jelenségben posztmodern tulajdonságot látni, dekonstrukciót mint irodalomtudományi jelenségbeütést gyanítani az egyéni alkat sajátossága mellett. S hogy mégis korjelenségnek hódol (behódol?) a költő, azt némiképp Makkai Ádám lírája is közvetve bizonyítja. Ő is Chicagóban élő költő, a Jupiter szeme című összegyűjtött és válogatott verseit valamennyire leegyszerűsítve ez jellemzi: „Antantínusz / szókratínusz / te vagy a fogó, / TRANSLATIVUS” Nyilván az itthoni líra nem egy alakulata is számos idekapcsolható jelenséget mutat, két különböző sarokpontról kiragadott példa lehetne Tandori Dezső: *Koppar Köldüs*. Budapest, 1991. és Baán Tibor: *Madárház*. Zalaegerszeg, 1955. Ami miatt mégis Makkai Ádám lírája kínálkozott mint bizonyos útirány jelzője szembe- vagy párhuzamba állításra, azt érdemes Mózsi Ferencről is idézni, hiszen a líraszemléleti rokonság eredete így nyilvánvalóbb: „v/égtelen kétkben barnállik / bujjbánatom / kukuccs / hippo ragacs / kiszámoltalak” (Átszállnék még, 177). A gyermekmondóka elhelyezése a „kombinációs lehetőségek / varuáció-halmazában” - nos: ez talán az elveszített és még meg nem talált élet és élettér hiányának jelképe is lehet. /Framo Publishing, Chicago. 1990. 192 oldal /